

Political Preferences

5/2013

Redakcja naukowa:
Danuta Plecka
Agnieszka Turska-Kawa

Katowice 2013

Rada Naukowa:

prof. dr hab. Roman Bäcker (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska), prof. dr hab. Tadeusz Godlewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska), prof. dr hab. Iwona Jakubowska-Branicka (Uniwersytet Warszawski, Polska), prof. dr hab. Slavomir Magál (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Jozef Matúš (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Libor Pavera (Wyższa Szkoła Handlowa, Praga, Czechy), prof. dr hab. Dana Petranová (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Olga Prokopenko (Sumski Uniwersytet Narodowy, Ukraina), prof. dr hab. Teresa Sasińska-Klas (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Polska), prof. dr hab. Jerzy Sielski (Uniwersytet Szczeciński, Polska), dr Marcianna Augustyn (Uniwersytet w Hull, Anglia)

Kolegium redakcyjne:

dr Agnieszka Turska-Kawa (redaktor naczelna)
dr hab. Robert Alberski (redaktor tematyczny: systemy i zachowania wyborcze)
prof. UMK dr hab. Danuta Plecka (redaktor tematyczny: identyfikacje polityczne)
dr hab. Łukasz Tomczak (redaktor tematyczny: partie polityczne)
dr Zbigniew Widera (redaktor tematyczny: marketing polityczny)
dr Waldemar Wojtasik (redaktor tematyczny: systemy partyjne)
mgr Przemysław Grzonka (redaktor statystyczny)
mgr Jarosław Wichura (sekretarz)

Recenzenci:

prof. dr hab. Ľudmila Čábyová (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Norbert Vrabec (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Krzysztof Gajdka (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Polska), prof. dr hab. Tadeusz Godlewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska), prof. dr hab. Jacek Wojnicki (Uniwersytet Warszawski, Polska), prof. dr hab. Michał Strzelecki (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska), prof. dr hab. Dariusz Skrzypiński (Uniwersytet Wrocławski, Polska)

Projekt okładki:

Jarosław Wichura

Korekta:

Teresa Tokarczyk-Łyszczarz

Wersja pierwotna czasopisma: papierowa.

© Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2013

Patronat nad projektem sprawują Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych oraz Towarzystwo Inicjatyw Naukowych.

Wydawcą czasopisma jest Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego oraz Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu Śląskiego.

ISBN: 978-83-61975-57-1

ISSN: 2083-327X

Druk:

REMAR, www.remar-sosnowiec.pl, e-mail: wydawnictwo@remar-sosnowiec.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Irena Pilch (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Sześcioczynnikowy model osobowości jako narzędzie analizy osobowościowych różnic pomiędzy grupami wyborców	11
Agnieszka Turska-Kawa (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Marka idealnej partii politycznej w opinii wyborców o różnych preferencjach ideologicznych i partyjnych	29
Danuta Plecka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska) Wartości a wartości polityczne w kształtowaniu bezpieczeństwa społecznego...49	
Jarosław Nocoń (Uniwersytet Gdański, Polska) Między uczciwością a skutecznością działania politycznego. Fundamentalny dylemat wyborcy.....	63
Magdalena Musiał-Karg (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska) Opinie polskich wyborców na temat integracji europejskiej i wprowadzenia waluty euro w kontekście kryzysu finansowego w Europie i na świecie	75
Julia Liszkowska (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Polska, Unia Europejska i kryzys. Czy Polacy winią Europę?.....	95
Maciej Marmola (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Agata Olszanecka (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Społeczny odbiór Solidarnej Polski Zbigniewa Ziobry	115
RECENZJE:	
Michał Strzelecki (red.): <i>Między aprobatą a odrzuceniem. Demokracja polska w refleksji i praktyce politycznej XX i XXI wieku</i> , Wyższa Szk. Informatyki i Ekonomii Tow. Wiedzy Powszechnej, Olsztyn 2012 (Recenzja: Marta Chechłowska-Lipińska).....	131

Giorgio Agamben, Alain Badiou, Daniel Bensaïd, Wendy Brown, Jean-Luc Nancy, Jacques Rancière, Kristin Ross oraz Slavoj Žižek: <i>Co dalej z demokracją?</i> (przełożyła Magdalena Kowalska), Wydawnictwo Książka i Prasa, Warszawa 2012 (Recenzja: Bartosz Sitek).....	138
Erik von Kuehnelt-Leddihn: <i>Demokracja – opium dla ludu</i> , Wydawnictwo Prohibita, Warszawa, 2012 (Recenzja: Tomasz Wierzbica).....	143
Spis tabel, wykresów i rysunków.....	155
Summaries.....	159
Aneks	163

WSTĘP

W 2013 roku zdecydowanie rozszerzył się zespół badawczy, przeprowadzający badania w ramach projektu, którego wyniki są regularnie prezentowane na łamach czasopisma „Political Preferences”. Dzięki temu udało nam się uczynić badania w większym zakresie interdyscyplinarnymi oraz poszerzyliśmy analizę poszczególnych wątków. Taki zabieg pozwolił wykrystalizować trzy wiodące tematy edycji 2012, których rezultaty zamieszczamy w trzech kolejnych tomach czasopisma „Political Preferences”. Myślą przewodnią niniejszego numeru jest demokracja oraz postawy społeczne wobec różnych jej obszarów. Składa się on z siedmiu tekstów oraz trzech recenzji, podejmujących refleksje nad pracami o przedmiotowym zakresie tomu.

Irena Pilch w swoim artykule podejmuje się porównania osobowości wyborców o różnych preferencjach partyjnych i ideologicznych. Badania, których celem jest opis i porównanie profili osobowościowych grup wyborców, pozwalają na lepsze zrozumienie podzielanych przez te grupy postaw i wyborów politycznych. W analizie wykorzystano model HEXACO, autorstwa Kibeom Lee oraz Michaela C. Ashton, który odwołuje się do sześcioczynnikowej struktury osobowości. Autorzy wyróżniają w niej następujące czynniki: Uczciwość, Emocjonalność, Ekstrawersję, Ugodowość, Sumienność, Otwartość na doświadczenie.

Ten sam model, jednak z przeznaczeniem do diagnozy „osobowości” idealnej partii politycznej w opinii grup różnych elektoratów i osób o odmiennych autoidentyfikacjach na kontinuum lewica-prawica, wykorzystana w badaniach **Agnieszka Turska-Kawa**. Fundamentem przeprowadzonych przez autorkę badań stało się założenie, że wyborcy postrzegają partie polityczne w kategoriach cech charakterystycznych dla ludzi, nadając im unikalne tożsamości.

Bezpieczeństwo społeczne stało się w ostatnich latach istotnym elementem dyskursu o jakości życia jednostek i grup społecznych, co również zauważa **Danuta Plecka**, czyniąc je kontekstem rozważań nad wartościami

- Stróżyk Jarosław (2011), *Ziobryści mają klub w Sejmie*, „Rzeczpospolita”, 8.11.
- Twitter SolidarnaPL <https://twitter.com/SolidarnaPL/status/182816730593239041> (9.04.2013).
- Uchwała nr 02/39/11/2011 Komitetu Politycznego PiS z dnia 4.11.2011 r. w sprawie wykluczenia z Prawa i Sprawiedliwości.
- Van der Brug Wouter, Fennema Meindert, Tillie Jean (2005), *Why Some Anti-Immigrant Parties Fail and Others Succeed: A Two-Step Model of Aggregate Electoral Support*, „Comparative Political Studies” 38 (5).
- Willey Joseph (1998), *Institutional Arrangements and the Success of New Parties in Old Democracies*, „Political Studies” XLVI.
- Wojtasik Waldemar (2012), *Sukces Ruchu Palikota w świetle czynników możliwego sukcesu politycznego (Political Opportunity Structure)*, „Preferencje Polityczne” nr 3/2012.
- Wybranowski Wojciech (2011a), *Kaczyński pisze o rozpadzie PiS*, „Rzeczpospolita”, 21.11.
- Wybranowski Wojciech (2011b), *Wojna o twarde elektorat*, „Rzeczpospolita”, 28.11.
- Wybranowski Wojciech (2011c), *Ziobryści zakładają partię*, „Rzeczpospolita”, 16.11.
- Wybranowski Wojciech (2012), *Ziobro – Kaczyński do przerwy 0:1*, „Rzeczpospolita”, 26.03.
- Wybranowski Wojciech, Stróżyk Jarosław (2012), *Z czym się kojarzą partię*, „Rzeczpospolita”, 1.08.
- Ziobro ostatecznie wykluczony*, „Rzeczpospolita”, 19.11.2011.

RECENZJE

Michał Strzelecki (red.): *Między aprobatą a odrzuceniem. Demokracja polska w refleksji i praktyce politycznej XX i XXI wieku*, Wyższa Szk. Informatyki i Ekonomii Tow. Wiedzy Powszechnej, Olsztyn 2012, s. 325.

Recenzja: Marta Chechlowska-Lipińska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska)

Każdy system polityczny funkcjonuje w określonej sytuacji społeczno-politycznej i istnieje ścisły związek pomiędzy ustrojem a tradycją i kulturą obywateli. Szczególnie w momentach przełomowych polskiej historii odżywały zainteresowania uwarunkowaniami rozwoju oraz mechanizmami funkcjonowania systemu demokratycznego. Rozważania na temat koncepcji demokratycznych, pojawiających się na polskiej scenie politycznej, stanowią wielokrotnie poruszany problem badawczy. W kontekst ożywionej dyskusji nad polskimi doświadczeniami z demokracją wpisuje się książka *Między aprobatą a odrzuceniem. Demokracja polska w refleksji i praktyce politycznej XX i XXI wieku* pod redakcją Michała Strzeleckiego.

Umieszczone w pracy artykuły pogrupowane są w dwie części. Pierwsza z nich poświęcona jest polskim doświadczeniom z demokracją w latach 1918-1989. Znalazły się tam opracowania dotyczące stosunku wybranych formacji ideowych II Rzeczypospolitej wobec demokracji, a także czynników ograniczających możliwości rozwoju społecznego po II wojnie światowej. Druga natomiast, zawiera analizę idei i praktyk demokracji w realiach III Rzeczypospolitej. Zaproponowany układ pracy jest czytelny i zrozumiały. Pierwsza część wyjaśnia bowiem nikłą polską tradycję demokratyczną przed 1989 r., co w naturalny sposób wpływało na zachowania Polaków. Tym samym daje podstawy do lepszego zrozumienia problemów okresu transformacji i odbudowy systemu demokratycznego po 1989 r. Nowym koncepcjom ustrojowym widocznym w polskim życiu politycznym poświęcona została druga

część pracy. Opracowania w niej zawarte mają nieco odmienny charakter, bowiem analizie poddano nie tylko modele interpretacyjne, ale także praktykę demokracji w III Rzeczypospolitej. Uwzględniono oddziaływanie na demokrację takich czynników jak kultura czy gospodarka. Już z samego zarysu poruszanej problematyki widać, że jest to szeroka i wielopłaszczyznowa perspektywa badawcza. Trudno więc w jednej pozycji książkowej dokładnie omówić wszystkie zagadnienia związane z demokracją i na pewno wiele artykułów wymagałoby dalszej analizy naukowej. Autorzy mają jednak tego świadomość i omawiana publikacja nie pretenduje do wyczerpania tak obszernego zagadnienia.

Książkę otwiera słowo wprowadzające Michała Strzeleckiego, w którym autor przedstawia inspiracje powstania pracy. Autorzy artykułów zamieszczonych w pracy za swój główny cel uznali przedstawienie uwarunkowań rozwoju oraz mechanizmów funkcjonowania systemu demokratycznego w Polsce, co w naturalny sposób pozostawało w ścisłym związku z dokonywaną się w latach 90. gruntowną przebudową ustrojową. M. Strzelecki wyjaśnia, że wszelkie problemy związane z powstaniem demokracji w obrębie określonego społeczeństwa należy rozpatrywać w szerszym wymiarze czasowym. W związku z tym pogłębiona i rzetelna analiza kondycji systemu politycznego w Polsce na przełomie XX i XXI wieku wymaga ujęcia całościowego. Autorzy przedstawili podejścia do wspomnianego zagadnienia w okresie wcześniejszym, zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym. Ze względu na złożoność i zawilgość problemu, już samo podjęcie kluczowych kwestii z zakresu tytułowej problematyki zasługuje na uznanie.

Dobór tekstów w ogólnym zarysie nie budzi zastrzeżeń. Zaprezentowane rozważania poruszają różne aspekty polskich doświadczeń z demokracją. Począwszy od rozmaitych ujęć demokracji w II Rzeczypospolitej, poprzez znaczenie idei demokracji podczas transformacji systemowej, aż do praktyki demokratycznej i analizy czynników wpływających na rozwój demokracji w Polsce. Nie do końca uzasadnione jest jednak umieszczenie w tej pracy artykułu Przemysława Dąbrowskiego pt. *Polska myśl inkorporacyjna Wilna wobec kwestii przynależności Ziemi Wileńskiej w latach 1918-1922*. W opracowaniu tym autor przedstawił szeroki wachlarz postaw w różny sposób oscylujących pomiędzy koncepcją inkorporacyjną Józefa Piłsudskiego a federacyjną Romana Dmowskiego. Swoją uwagę autor skupił na nakreśleniu specyfiki i historii ziem litewskich, które to czynniki determinująco wpływały na kształtowanie życia politycznego, zamiast na systemie politycznym. Tym samym, głównym problemem jest w tych rozważaniach stosunek wobec problematyki przynależności Ziemi Wileńskiej. A to dość luźno wiąże się z kwestią polskich doświadczeń z demokracją.

Wśród studiów zaprezentowanych w pracy, na szczególną uwagę zasługuje interesujący artykuł Arkadiusza Mellera, w którym przedstawił on stosunek narodowych radykałów do demokracji i próbuje określić, czy byli oni nieprzejednanymi krytykami owego systemu, czy go akceptowali. Zaprezentowany został logiczny i spójny wywód, który rozpoczyna się od precyzyjnego zdefiniowania pojęcia demokracji, oczywiście w ujęciu narodowych radykałów. Precyzyjnie przedstawiona została ewolucja omawianego ustroju, począwszy od korzeni aż do lat międzywojennych, czyli sytuacji współczesnej autorom, w której to miał nastąpić jego upadek. Perspektywa badawcza poszerzona jest o tło problemowe w postaci kontekstu europejskiego. Podkreślić należy, że na podstawie enuncjacji i artykułów programowych z tamtych czasów, autor pokusił się o zrekonstruowanie udoskonalonej „nowej” demokracji postulowanej przez radykałów. Bardzo łatwo można dostrzec tok rozumowania autora, a zaprezentowane wnioski są dobrze uargumentowane bogatym materiałem źródłowym.

Wyróżnić należy pogłębione studium Jarosława Macały pt. *Między odrzuceniem a ostrożną aprobatą. Środowiska katolickie wobec demokracji w Drugiej Rzeczypospolitej*. Jest to synteza stosunku Kościoła katolickiego do demokracji na początku XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem II Rzeczypospolitej. Precyzyjnie przedstawione zostały relacje pomiędzy władzą państwową a rozwojem duchowym i fizycznym człowieka, w tym religią. Autor stara się pokazać swoistą trudność w relacjach pomiędzy Kościołem a systemem politycznym, ponieważ Bóg nie wyznaczył ani formy, ani piastuna władzy bezpośrednio, dlatego zarówno ustrój monarchiczny, arystokratyczny jak i demokratyczny były do zaakceptowania przez episkopat. Dodatkowo pomiędzy Kościołem katolickim a demokracją (szczególnie w jej liberalnym wydaniu) zachodzi nieusuwalne napięcie. Na przestrzeni dziejów przybierało one różne fazy, które zostały dokładnie omówione. Autor relacje państwo-Kościół umiejętnie przedstawił na tle złożonych dziejów II Rzeczypospolitej. J. Macała przedstawił bogaty wachlarz opinii na temat demokracji i jej mankamentów prezentowanych przez różne środowiska wywodzące się z nurtu katolickiego. Podkreślenia wymaga wyjątkowy warsztat autora. Proponowane tezy prezentowane są w taki sposób, że trudno się z nimi nie zgodzić.

Ze względu na interesujący problem badawczy omówić należy artykuł Andrzeja Wojtasa pt. *Integracyjna funkcja polskich władz państwowych na emigracji w okresie II wojny światowej*. Autor przedstawił rozważania na temat roli i znaczenia władz państwowych działających z dala od społeczeństwa. W większości definicji władza państwowa nierozzerwalnie łączy się z konkretnym terytorium i ludnością, którą rządzi. A. Wojtas przeanalizował przypadek, kiedy to na emigracji istniały polskie władze, które nie miały realnego wpływu na większość aspektów życia społecznego w okupowanym kraju.

Autor doskonale zobrazował trudności działania władz. Pokazał jak bezprzemysłowe okazały się niektóre sporne kwestie wśród różnych orientacji, a z drugiej strony pojawiły się wspólne płaszczyzny współdziałania, takie jak chociażby konieczność zachowania ciągłości państwa. Przedstawione zostały różne etapy działalności, a także wpływ sytuacji i postaw społecznych w kraju na politykę emigracyjną.

Istotny przyczynek do dyskusji nad polską myślą polityczną II połowy XX wieku stanowi artykuł Tomasza Sikorskiego *III Rzeczpospolita. Idea praworządowego państwa prawa myśli politycznej Konfederacji Polski Niepodległej (1979-1989)*. Analiza ta zasługuje na szczególną uwagę ze względu na fakt, że dzieje KPN ciągle nie doczekały się opracowania monograficznego. Podkreślić należy, że przemyślenia konfederatów na temat kształtu ustrojowego przyszłego państwa stanowiły w latach 80. XX wieku swoistą nowość. Większość środowisk opozycyjnych zawężyła swoje rozważania jedynie do działań doraźnych. Program KPN można określić zaś jako kompletny projekt ustrojowy dla postulowanej III Rzeczpospolitej, który autor szczegółowo przedstawił. T. Sikorski omówił takie kwestie jak: fundamenty przyszłego demokratycznego państwa, organy władzy państwowej, samorząd terytorialny i gospodarczy, sądownictwo, kontrolę państwową oraz służbę cywilną i wojskową. Jest to wnikliwa analiza nie tylko samej koncepcji przyszłego państwa polskiego, ale i dokładne wyjaśnienie podstaw ideologicznych, do których odwoływali się członkowie KPN. Ze względu na brak podobnych opracowań, miejmy nadzieję, że wątek ten będzie kontynuowany.

Część drugą poświęconą III Rzeczpospolitej otwiera artykuł Krystyny Trembickiej *Kontrowersje wokół Okrągłego Stołu*. Przedstawiona w nim została wnikliwa analiza narracji na temat Okrągłego Stołu, w której omówiono zarówno jego białą, jak i czarną legendę. Autorka szczegółowo wyjaśniła korzyści oraz wady polskiego konsensusu. Jej zdaniem ten specyficzny sposób włączenia opozycji w orbitę władzy zaważył na dalszych losach III RP i stał się wzorem podejmowania ważnych decyzji. Chociaż problematyka związana z Okrągłym Stołem i polską transformacją doczekała się licznych opracowań, to jednak warto wyróżnić ten artykuł. K. Trembicka stara się przedstawić różne spojrzenia na kwestię porozumień Okrągłego Stołu, a jednocześnie ukazać jego prawdziwą historię, a nie jedynie tą przedstawianą przez prasę i książki popularnonaukowe. Nie jest zadaniem łatwym pisanie o wydarzeniach ciągle żywych i dzielących społeczeństwo.

Interesujące studium przypadku stanowi referat Patryka Tomaszewskiego pt. *Sceptycyzm wobec systemu demokratycznego w refleksji politycznej Janusza Korwina-Mikke*. Zasługuje on na wyróżnienie, ponieważ J. Korwin-Mikke jest jednym z polityków, który w swoich wypowiedziach krytycznie

odnosi się do demokracji. P. Tomaszewski swoją analizę rozpoczął od krótkiej notki biograficznej, co umożliwia nam lepsze poznanie wspomnianego polityka. Autor rzetelnie przedstawił zarzuty Janusza Korwin-Mikke wobec demokracji zarówno z pozycji konserwatysty, jak i kochającego wolność liberala. Uzupełnione są one o rozważania ustrojowe popierane przez polityka. P. Tomaszewski swoją analizę prowadził rzetelnie i obiektywnie. Dostrzegł luki i niespójności w poglądach J. Korwin-Mikke.

Praca na temat polskiej demokracji byłaby niekompletna, gdyby nie znalazły się w niej rozważania na temat koncepcji IV Rzeczpospolitej. Joanna Sanecka-Tyczyńska w ciekawym opracowaniu zatytułowanym *Idea IV Rzeczpospolitej. Między aprobatą a odrzuceniem* przedstawiła wysuniętą przez Prawo i Sprawiedliwość nową wizję Rzeczpospolitej. Autorka precyzyjnie wyjaśnia specyficzne pojmowanie demokracji przez PiS. Uwzględnione zostało ideologiczne podłoże omawianej koncepcji. Idea IV RP emocjonowała zarówno badaczy, jak i polityków. Niewątpliwą zaletą prezentowanych rozważań jest ich rzetelność i precyzyjność.

Kolejny głos w dyskusji nad rozważaniami o elitach politycznych i ich wpływem na kierunki przeobrażeń systemowych, to artykuł Jarosława Noconia pt. *Między przywództwem a akwizycją. Uwagi na temat przeobrażeń elity politycznej w Polsce*. Liczne badania nad demokratycznymi przeobrażeniami systemów politycznych uwidaczniają rolę elit w procesach transformacji ustrojowej. Na polskim gruncie brakuje jednak prac analizujących współczesne procesy towarzyszące przemianom rodzimych elit politycznych. J. Nocoń pokazał tendencje towarzyszące działaniom politycznym, które nacechowane zostały pragmatyzmem. Przyczynę tych przemian badacz upatruje w konfrontacyjnym i sfragmentaryzowanym modelu elit oraz w roli mediów. Dodatkowo rzeczywistość polityczna staje się coraz bardziej wirtualna. J. Nocoń słusznie zauważa, że zjawisko pragmatyzacji ludzi zajmujących się polityką nie jest cechą wyłącznie polską, lecz trendem ogólnoswiatowym. Tym samym, przemiany działalności politycznej w Polsce pokazane zostały na tle światowych procesów. Chociaż powstało wiele prac na temat elit politycznych, a także ich zmieniającej się roli w społeczeństwie, to artykuł J. Noconia jest bardzo interesującym ujęciem owej kwestii. Stanowi on wnikliwą analizę ogólnoswiatowych tendencji przemian, wzbogaconą odniesieniami do aktualnej sytuacji w Polsce. Warto by było jednak rozwinąć uwagi J. Noconia i uzupełnić je o przykłady działań bezpośrednio związanych z polską sceną polityczną.

Analizę wpływu kultury na demokrację przedstawił Janusz Golinowski w artykule *Udział czynnika kulturowego w kreowaniu wzorca demokracji – polskie złudzenia okresu transformacji*. Autor rozważył szanse i zagrożenia projektu demokratycznego realizowanego w Polsce. Uwzględnił zarówno

uwarunkowania zewnętrzne współczesnej demokracji w skali globalnej, jak również wewnętrzne, wynikające ze specyficznej sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej. W ostatnich latach powstało wiele prac na temat przemian kulturowych we współczesnym świecie. Na porządku dziennym są takie określenia jak „globalna wioska” czy „mcdonaldyzacja”. Nie każdy jednak uświadamia sobie jak wielkim zagrożeniem dla demokracji są te procesy. Dawna dominacja militarna zastąpiona została – zdaniem autora – dominacją medialną, a miejsce urzędników zajęły importowane seriale, ich bohaterowie, zunifikowane symbole i potrawy. Idea postępu prysnęła jak bańka mydlana. Demokracja jest coraz bardziej zagrożona nie przez wszechwładne państwo, ale niekontrolowane rynki czy inwazję partykularyzmu, który niszczy demokratyczne wspólnoty. J. Golinowski słusznie dochodzi do wniosku, że coraz częściej skala konsumpcji zaczyna być wyznacznikiem prestiżu społecznego, a związane z nią doświadczenia uniformizują akty zachowania. Jest to bardzo pogłębiona analiza mechanizmów działania współczesnej jednostki, która nie do końca rozumie, a czasami nawet nie chce rozumieć, reguł kierujących współczesną demokracją i zasad funkcjonowania jej mechanizmów. Coraz częściej kwestie kulturowe weryfikują idealistyczne podejście do rozwiązań funkcjonujących nie tylko w Polsce, ale i na całym świecie.

Zaprezentowane w pracy artykuły są bardzo różnorodne. Poruszają one bardzo szeroki wachlarz zagadnień, a także omawiają różne spojrzenia i ujęcia. Niewątpliwie jednak, ze względu na postawiony problem badawczy, jest to jedna z zalet omawianej pracy. Autorom udało się także połączyć dwie rzeczy. Z jednej strony, zaprezentowane artykuły poruszają fundamentalne kwestie polskiego życia politycznego, bez których nie miałyby racji bytu żadna praca z zakresu nauk politycznych XX wieku, jak np. myśl obozu narodowego, myśl katolicka, transformacja w Polsce i obrady Okrągłego Stołu, idea IV Rzeczypospolitej czy członkostwo Polski w UE. Z drugiej jednak strony, każda rozprawa to swoiste studium przypadku, w którym rozważany jest konkretny, wąsko ujęty, problem badawczy.

O walorach publikacji niewątpliwie stanowią także ranga i aktualność podjętej problematyki. Choć od rozpoczęcia transformacji ustrojowej minęło ponad 20 lat, to trudno stwierdzić, że polski system polityczny jest w pełni ukształtowany. Zagadnienia związane z doświadczeniami polskiej demokracji, mechanizmami jej funkcjonowania, a także prognozami na przyszłość zawsze będą aktualne. W pracy znajdują się nie tylko rozważania teoretyczne, ale także analiza funkcjonującego w praktyce politycznej modelu demokracji, co w znaczący sposób uatrakcyjniła omawianą pozycję wydawniczą.

Na wyróżnienie zasługuje poziom naukowy wszystkich zaprezentowanych w książce studiów, a także skład zespołu autorskiego, w ramach

którego znaleźli się przedstawiciele różnorodnych krajowych i zagranicznych ośrodków akademickich. Podkreślić należy również wpływ profesjonalnej redakcji naukowej na spójność książki, która mimo że jest pracą zbiorową, stanowi jednak zwartą publikację. Uznanie budzi zarówno logiczna sekwencja rozważań, jak i inteligentny podział na części. Pomimo różnorodności rozpraw, poszczególne rozważania często są względem siebie komplementarne. W pracy przedstawiono nie tylko różne wzorce demokracji, ale także koncepcje tego ustroju w ujęciach jej zwolenników, jak i przeciwników.

Powstało już wiele prac poruszających problem polskich doświadczeń z demokracją po roku 1989, a także na temat systemu politycznego i działalności partii politycznych w II Rzeczypospolitej. W żadnej jednak monografii nie zdecydowano się omówić tych problemów łącznie, analizując niejako cały polski dorobek XX wieku. Tym samym praca ta daje nowe spojrzenie na wiele kwestii. Jest to bardzo cenna pozycja wydawnicza dla osób zajmujących się lub interesujących się polską myślą polityczną, a także polskimi doświadczeniami z demokracją.